

LOGIKA ÉS ÉRVELÉSTECHNIKA

SZÉCHENYI TERV

LOGIKA ÉS ÉRVELÉSTECHNIKA

Készült a TÁMOP-4.1.2-08/2/A/KMR-2009-0041 pályázati projekt keretében
Tartalomfejlesztés az ELTE TátK Közgazdaságtudományi Tanszékén
az ELTE Közgazdaságtudományi Tanszék,
az MTA Közgazdaságtudományi Intézet,
és a Balassi Kiadó
közreműködésével.

A projekt az Európai Unió támogatásával valósul meg.

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

MAGYARORSZÁG MEGÚJUL

A projekt az Európai Unió
támogatásával valósul meg.

ELTE TáTK Közgazdaságtudományi Tanszék

Logika és érveléstechnika

9. hét

A LOGIKA HATÁRAI

Készítette: Mittelholcz Iván
Szakmai felelős: Mittelholcz Iván

2011. február

Készült a következő mű felhasználásával:

Ruzsa Imre–Máté András: Bevezetés a modern logikába. Osiris, 1997.

Eldöntésprobléma: felismerhető-e automatikusan minden esetben a következményreláció ($\Gamma \Rightarrow A$ vagy $\Gamma \vdash A$) fennállása

Különböző módszerek:

- analitikus táblázat
- Turing-gép
- rekurzív függvények (Kleene)
- algoritmusok (Markov)

Eredmények: a különböző megközelítések ekvivalensek, és *nem* univerzálisak – nincs egyetemes eljárás, amivel a következtetés eldönthető.

példa

Az ember értelmes állat.

definiendum = genus proximum + differentia specifica

- genus proximum: legközelebbi nem fogalom (pl. állat)
- differentia specifica: fajta alkotó különbség (pl. értelmes)
- problémák:
  - csak monadikus predikátumok definiálására alkalmas
  - mappák (hierarchikus) vs. címkék (keresztbe osztályozás)

Formális definíció

- két azonos szabad változót tartalmazó, nyitott mondat
  - lekötött változók eltérhetnek
- jele: $\Leftrightarrow_{df}$

példa

x bátyja y -nak $\Leftrightarrow_{df}$ x idősebb y -nál & x testvére y -nak & x férfi

Egy definíció után a nyitott mondatokat univerzálisan kvantifikálva és a definíció jelét bikondicionálisra cserélve igaz állítást kapunk:

példa

$\forall x \forall y ((x \text{ bátyja } y\text{-nak}) \equiv (x \text{ idősebb } y\text{-nál} \ \& \ x \text{ testvére } y\text{-nak} \ \& \ x \text{ férfi}))$

Elsőrendű elmélet: $\mathcal{E} = \langle \mathcal{L}, \Gamma \rangle$

- $\mathcal{L}$: egy elsőrendű nyelv
- Γ : $\mathcal{L}$ nyelv formuláinak egy osztálya (axiómák)
- alapfogalmak: $\mathcal{L}$ nemlogikai konstansai
- származtatott fogalmak: alapfogalmak + definíció
- tételek: Γ következményei
  - Γ végetelen is lehet
  - Γ akár üres is lehet
  - *valódi tételek*: nem logikai igazságok
- $\mathcal{E}$ negációteljes, ha nincs eldönthetetlen problémája – azaz, ha tetszőleges A formula bizonyítható vagy cáfolható az elméletben

Természetes számok aritmetikája

- nemlogikai konstansok: $\langle 0, ', +, \cdot \rangle$
  - a' a tovább számolás névfunktora ($n' = n + 1$)
- axiómák:
  - $\forall x \sim (x' = 0)$
  - $\forall x \forall y ((x' = y') \supset (x = y))$
  - $\forall x (x + 0 = x)$
  - $\forall x \forall y (x + y' = (x + y)')$
  - $\forall x (x \cdot 0 = 0)$
  - $\forall x \forall y (x \cdot y' = (x \cdot y) + x)$
  - $(A^{0/x} \& \forall x (A \supset A^{x'/x}) \supset \forall x A)$

Nemteljességi tétel (Gödel, 1931)

Ha egy formális elmélet elegendően erős és konzisztens, akkor nem lehet negációteljes.

- formális elmélet: formalizálható (pl. elsőrendben), rekurzívan felsorolható axiómarendszerrel
- elegendően erős: tartalmazza a Peano aritmetikát
- konzisztens: nincs benne olyan mondat, ami bizonyítható és cáfolható is volna
- nem negációteljes: megfogalmazható benne olyan mondat, ami se nem bizonyítható, se nem cáfolható

Nemteljesség és konzisztencia

- inkonzisztens elmélet: ellentmondó premisszákból bármi – és annak az ellenkezője is – levezethető

„bármi” levezetése

premisszák: $\{A, \sim A\}$

1. lépés: $\{A\} \Rightarrow A \vee B$

2. lépés: $\{A \vee B, \sim A\} \Rightarrow B$

- konzisztens (ellentmondásmentes) egy elmélet, ha van olyan mondata, ami nem vezethető le az axiómáiból
- nemteljesség: az elméletnek van olyan mondata, aminek a tagadása sem vezethető le az elméletből (és ő maga sem)
  - mindig ilyen az elmélet ellentmondásmentességét kimondó állítás (2. nemteljességi tétel)

- Nemptelenség: minden (elegendően erős) elméletnek vannak problémái, ahol nem bizonyítható sem az állítás, sem annak tagadása.
- Univerzális eldönthetőség hiánya: ahol lehetséges a bizonyítás, ott sem mindig ismerhető fel automatikusan.

Definiáld az x *testvére* y -nak kétargumentumú predikátumot
következők segítségével:

- x és y -nak van közös szülője
- figyelj a kötött változókra is

Definiáld az x *féltestvére* y -nak kétargumentumú predikátumot is!

- x és y -nak pontosan egy közös szülője van